

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ ФРН

В статтє рассматриваются концептуальные основы профильного обучения в Германии во второй половине XX века. Анализируются идеи немецких педагогов, которые работали над данной проблемой.

Багато німецьких педагогів працюють над проблемами середньої освіти загалом і над проблемами профільного навчання, зокрема: Георг Піхт, Вольфганг Клафкі, Хармут фон Хентіг, Вільгельм Флітнер, Вільгельм Ділтей, Хервіг Бланкертц, Ульріх Херман, Герберт Гуджонс, Герберт Мейер, Карл Людвіг Фурк, Крістоф Фур.

Найвідомішою працею Георга Піхта є “Криза німецької освіти” (“Die deutsche Bildungskatastrophe”), 1964 р., де він наголошує на кризі профільного навчання. Георг Піхт зазначає, що повна середня освіта, яка у Німеччині повністю профільна, має стати доступнішою. Він вважає, що необхідно збільшити кількість молоді, яка б мала можливість отримати вищу освіту. Георг Піхт наголошує на недостатній кількості вчителів у середній школі і на тому, що багато випускників середньої школи закінчують її без атестата [7, 89]. Видання книги Г. Піхта співпало з реформою середньої освіти, яка була затверджена Гамбурзькою угодою між урядами земель у 1964 р., що підтверджує доречність критики Г.Піхта.

У 1945-56 рр., на основі раніше отриманих теоретичних знань, він розробив педагогічну концепцію, працюючи директором гімназії. У віці тридцяти двох років Георг Піхт відкрив у школі, в якій раніше викладав історію і латину, гімназію-інтернат Білефельд (Bielefeld). У своїй педагогічній концепції Георг Піхт наголошував на тісному конкретному зв'язку між мисленням і діяльністю, акцентував увагу на тому, що навчальний процес повинен спиратися на виховний процес, естетичні предмети і сучасні мови повинні займати важливе місце у навчальному процесі.

Його концепція спиралася на довіру до учня, повагу до культури Європи і турботу про суспільство, яке, на його думку, втратило орієнтири. Виховання людини у суспільстві, взаємовідповідальність членів соціуму, поняття чесності і самостійності – ключові положення його реформаторської концепції. Він наголошував, що навчальний і виховний процеси тісно пов'язані між собою. На його думку, навчальний процес повинен базуватися на відповідальності людини за свої думки і вчинки [7, 135].

Спираючись на праці Платона, Г.Піхт дійшов висновку про тісний зв'язок між наукою і шкільною освітою, який можна реалізувати за допомогою профільного навчання. Ця концепція втілюється у навчальних планах і програмах профільного навчання, тому що навчання у старших класах гімназії має науково-пропедевтичну спрямованість.

У численних доповідях і статтях він нещадно критикував політику федерального уряду і урядів земель щодо системи освіти і місця профільного навчання в ній. Г. Піхт вказував на низький рівень середньої освіти у 60-ті роки, малу кількість учнів, що здають абітур і мають право навчатися у гімназії, вимагав термінових змін у загальній середній освіті і профільному навчанні, зокрема.

Вольфганг Клафкі на практиці втілював свої педагогічні ідеї, коли працював вчителем у народній школі (1948-1952рр.) містечка Лінгорст у Нижній Саксонії. Його педагогічна концепція вплинула на реформу середньої освіти у 70-ті роки, що стосувалася значною мірою профільного навчання. У 1972 р. після реформування старших класів гімназії і введення замість різних типів гімназії навчальних напрямів необхідно було створити нову навчальну програму для середніх і старших класів гімназії, для реалізації профільного навчання у старших класах гімназії. В.Клафкі працював над створенням програми для профільного навчання у Гессені у 1972р.

В.Клафкі вважав, що школа повинна допомогти учневі обрати майбутню професію, тому в середній школі повинна проводитися допрофільна підготовка, яка сприяла б професійній орієнтації учнів. Педагог наголошував, що введення у реальній і загальній школі нового навчального предмета під назвою “трудове навчання” сприятиме професійній орієнтації учнів. Під час вивчення цього предмета учні можуть здобути початкові професійні навички і вміння, ознайомитися з основами професії, якою збираються оволодіти в майбутньому. У наш час предмет трудове навчання вивчається у головній школі, у межах допрофільної підготовки учнів середніх класів.

В.Клафкі зробив значний внесок у розвиток методу проєктів, який використовується як метод профільного навчання. У землях Бремен і Північний Рейн-Вестфалія науковець до 2004 р. входив до комісії з розробки навчальних планів усіх типів шкіл, включаючи і гімназію, де реалізується профільне навчання. Вчений дав нове визначення загальної середньої освіти, а отже, і профільного навчання, адже повну середню освіту можна отримати саме в гімназії, де є лише профільне навчання, що полягає у вимозі рівних можливостей учнів при отриманні повної середньої освіти. На його думку, мета середньої освіти – розвиток різнобічних інтересів та компетенцій учнів. Когнітивне, соціальне та емоційне навчання повинні орієнтуватися не лише на результат, але й на навчальний процес [6, 78].

В.Клафкі наголошував, що профільне навчання повинно орієнтуватися на розвиток інтересів дітей і молоді. Він стверджував, що заняття у школі повинні передавати минулу і сучасну культуру, а спиратися на майбутню. Педагог розумів дидактичне через загальне. ”Ключова проблема нашої епохи – культурне, суспільне, політичне та індивідуальне існування” – стверджував В.Клафкі. Це пов’язано з проблемами навколишнього середовища, соціальної нерівності, міжкультурних відносин, сучасних медіатехнологій, відносин “я-ти” на уроці [5].

Його теоретичний доробок висвітлюється в навчальному плані для профільного навчання у старших класах гімназії. В.Клафкі визначав загальну середню освіту через три аспекти, які спрямовані на розвиток самостійності та особистісної відповідальності учнів, відповідно визначаються три основні вміння:

– вміння самовизначатись: включає власну життєву позицію і розуміння відносин у соціальній, професійній, етичній і релігійній сфері;

– вміння приймати рішення: кожен учень повинен навчитися брати участь у соціально-політичних відносинах і нести за це відповідальність;

– вміння бути солідарним: вимоги до самовизначення і вміння приймати рішення дійсні тоді, коли кожен має право на власну думку і незалежність у прийнятті рішення.

До основних вмінь учня з повною середньою освітою, складовою якої є профільне навчання, належать:

- вміння критикувати, а також вміння критично ставитися до себе;
- вміння аргументувати власну думку;
- вміння співпереживати: поважати погляди і рішення інших і адекватно на них реагувати [6, 87].

В. Клафкі надзвичайно багато писав про загальну школу і предмет трудове навчання. Найвідоміша праця, в якій висвітлюється його педагогічна концепція стосовно середньої освіти і профільного навчання в ній, – “Майбутнє освіти – школа майбутнього” (“Zukunft der Bildung – Schule der Zukunft”). Його дидактичний аналіз, як ядро підготовки до уроку, вплинув на формування багатьох поколінь вчителів гімназії і інших типів шкіл. У останні роки зосередив свої педагогічні думки на ключовій проблемі, до якої відносив питання дружби, оточення, життя у світі, передових технологій, демократизації суспільства, справедливого розподілу можливостей у світі, рівності прав і вміння бути щасливим [4, 78].

Хармут фон Хентіг працював в університеті Біелефельд, де заснував експериментальну гімназію (Oberstufenkolleg), в якій був науковим керівником. Свої думки висвітлював у науково-педагогічному збірнику “Виховання і суспільство” (“Vierteljahres – Zeitschrift für Erziehung und Gesellschaft”).

Х. фон Хентіг належав до гуманітарного напрямку у педагогіці, який був основним у німецькій педагогіці з 60-х років ХХ ст., в основу його педагогічної концепції було покладено твердження про те, що людина повинна довіряти собі, для того щоб зрозуміти і змінити себе (“Die Menschen stärken, die Sachen klären”) [1]. Тому він вважав, що розвиток в учнів умінь і навичок до самостійної діяльності і відповідальності за свої вчинки є необхідним для майбутньої професії. Відповідно до його концепції, ідеальна школа – це суспільство відповідальних людей, які за допомогою освіти отримують знання, необхідні для життя у суспільстві. В основу його поглядів покладено принципи античної демократії. Принципи відповідальності і самостійності покладені в основу діючої концепції профільного навчання у ФРН, у навчальних планах для профільного навчання основними цілями є розвиток самостійності і відповідальності в учнів [3, 68].

Самовизначення є для нього найважливішим у процесі навчання і виховання учнів, адже індивідуальний підхід, який покладено в основу системи курсів профільного навчання, спрямований на те, щоб учень самовизначився, знайшов своє місце як у соціальній, так і в професійній сфері. Його книга “Освіта. Нариси” (“Bildung. Ein Essay”) – загальноновизнана праця, яка вперше з’явилася у 1996 р. і стала значним внеском у дискусію щодо середньої освіти і профільного навчання у Німеччині. Ця праця видана, на противагу книзі Дітріха Шваніца “Освіта. Все, що про неї треба знати” (“Bildung. Alles was man wissen muss”), в основу якої покладено проблему складових елементів середньої освіти і профільного навчання; мета і головне питання праці – з’ясувати, що таке освіта насправді, сформулювати основні її критерії.

Тривалий час Х. фон Хентіг працював науковим керівником старших класів гімназії Біелефельд (Oberstufen-Kolleg Bielefeld), де втілював свої педагогічні ідеї. Гімназія Біелефельд була заснована у 1974 р. у землі Північний Рейн-Вестфалія як

експериментальний проект науково-дослідного інституту Біелефельд. Навчальні завдання, програма, форми і методи цієї гімназії такі самі, як і на всіх інших вищих гімназійних ступенях. На відміну від інших загальноосвітніх гімназій, у цій гімназії велике значення надається професійно-орієнтованому навчанню. На думку Х.фон Хентіга, профільне навчання повинно готувати учня не лише до продовження академічної освіти, але й до професійної освіти і діяльності, на що спрямоване навчання у професійній гімназії. Навчання у гімназії Біелефельд завершується складанням абітуру, але випускник гімназії, на противагу випускникам інших загальноосвітніх гімназій, закінчивши її, отримує професійні навички, які знадобляться йому у майбутньому.

У педагогічній концепції Х.фон Хентіга велика увага приділяється виховному процесу. Учні вчать бути дієздатними і відповідальними, що необхідно для життя у демократичному суспільстві. Багато уваги приділяється соціальній компетенції, учні вчаться вільно висловлювати власну думку, проводити презентації перед великою аудиторією, розвивають почуття самостійності і відповідальності. Розвиток самостійності і відповідальності є одним із найважливіших завдань профільного навчання. Основа його концепції – “сучасний гуманізм”. Однакове значення під час навчання надається як мовам, так і природничим предметам. Найбільше часу відводиться естетичним, мистецьким і спортивним предметам. Зустрічі з людьми з усього світу сприяють розвитку поваги до інших культур. На вищому ступені гімназії Біелефельд – два напрями: природничий і гуманітарний, абітур складають після 12 класу [2, 132].

Х.фон Хентіг вважав, що реалізація профільного навчання неможлива без предметів за вибором, гуртків. Тому у гімназії Біелефельд їх 40 – театр, музика, розвиток творчості, праця, спорт. Це підтверджується досвідом багатьох гімназій, тому у Німеччині немає жодної гімназії, де б не проводилися позакласні заходи. Відповідно до постанови Міністерства освіти і культури землі Баварія гуртки, які проводяться за навчальним планом, зараховуються як основні курси. Надзвичайно важливе значення позакласні заходи мають у процесі допрофільної підготовки, тому що допомагають учням визначитися з тим профілем, який вони будуть вивчати у старших класах гімназії.

Вільгельм Флітнер – засновник журналу “Педагогіка” (“Zeitschifte fur Pädagogik”), основоположник гуманітарного напрямку у педагогіці, голова західнонімецької конференції ректорів. Він вплинув на реформування профільного навчання у 70-80-ті роки. В.Флітнер працював учителем у гімназії і заснував так звану вищу народну школу (Volkhochschule Jena (1925р.). Був одним із засновників конференції у Тутцінгу (Tutzinger Gespräch zur Hochschulreife (1961р.), присвяченій реформуванню старших класів гімназії. Наголошував на введенні єдиних стандартів профільного навчання і на збільшенні кількості на-прямів навчання, зазначав, що вчителі повинні використовувати такі методи, які б сприяли розвитку самостійності і відповідальності учнів.

З 1925 р. видавав журнал “Виховання” (“Die Erziehung”) і в 1955 р. журнал “Педагогіка” (“Zeitschifte fur Pädagogik”), де висловлював свої думки щодо профільного навчання. Профільному навчанню присвячені його праці: “Атестат

зрілості і гімназія” (“Hochschulreife und Gymnasium”), “Вищий гімназійний ступінь” (“Die gymnasiale Oberstufe”), “Гімназія та університет” (“Gymnasium und Universitat”). Наголошував на реформуванні профільного навчання, яке реалізується на вищому гімназійному ступені, спирався на теорію гуманітарного напрямку педагогіки. Зазначав, що профільне навчання не готує учнів до подальшого життя у суспільстві, мало уваги приділяє розвитку самостійності.

Основою гуманітарної педагогіки є методи герменевтики, розуміння педагогіки як прагматичної науки. Головні положення гуманітарної педагогіки (Geistenswissenschaftlichen Pädagogik) викладені філософом Вільгельмом Ділтеєм, який ввів термін “гуманітарна педагогіка”. Після Першої світової війни і до 60-х років ХХ ст. гуманітарна педагогіка займала ключове положення у німецькій педагогіці. Вільгельм Ділтей працював в гімназії, яка найстаріша в Німеччині і носить його ім’я (Diltheysschule). Він заклав основи гуманітарної педагогіки, взявши герменевтику за методологію гуманітарної педагогіки.

Усі ці педагогічні концепції, які наголошують на розвитку самостійності й відповідальності учнів, на зв’язку між вихованням і навчанням, на допрофільній підготовці, що має професійну спрямованість, на індивідуальному підході у процесі профільного навчання, на розвитку профілю через позакласні заходи, знайшли своє відображення у концепції профільного навчання у середній школі Федеративної Республіки Німеччини.

Л і т е р а т у р а

1. Hentig H. von. Bildung. Ein Essay. – Weinheim, 2004. -180 S.
2. Hentig H.von. Die Kreise des Abiturs und eine Alternative.– Stuttgart,1980.–158S.
3. Herlitz H.-G. Hochschulreife in Deutschland. – Göttingen, 1968. – 130 S.
4. Klafki W. Die Schule der Zukunft gewinnt Gestalt. – Kassel, Kassel University Press, 2005. – 136 S.
5. Klafki W. Kategorien als Leitbegriffe für ein nachhaltig ausgerichtetes Bildungskonzept. – Luneburg, 2002.– 120 S.
6. Klafki W. Aspekte kritisch-konstruktiver Erziehungswissenschaft – Weinheim, 1976. – 150 S.
7. Picht G. Die deutsche Bildungskatastrophe. Analyse und Dokumentation. – Freiburg, 1964. – 200 S.

**Поперечняк О.О.,
м. Київ**

СОЦІАЛЬНО-РОЛЬОВА ВЗАЄМОДІЯ ДІТЕЙ 6-7-МИ РІЧНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Автор раскрывает особенности социально-ролевого взаимодействия детей 6-7-ми летнего возраста, интерпретирует исследования других исследователей в области социально-ролевого взаимодействия. Акцентирует внимание на значении социальных ролей в формировании жизненной компетенции.